

Drugi mednarodni kolokvij "France Veber"

Gornja Radgona - Bad Radkersburg, 11.-13. 11. 1988

ANDREJ ULE

Od 11. do 13. novembra je potekal v jugoslovanski Gornji Radgoni in v Avstrijskem Bad Radkersburgu (avstrijska Radgona) drugi mednarodni kolokvij "France Veber" s temo: "Skupno v tradiciji hrvaške, slovenske in avstrijske filozofije 20. stoletja". Kolokvij je organizirala Avstrijsko-Jugoslovanska filozofska zveza, ki letos preživlja že svoje tretje leto obstoja. Kolokvij je nosil ime Franceta Vebra, najbolj pomembnega in tudi mednarodno priznanega slovenskega filozofa, obenem radgonskega rojaka, ki je (na žalost) deloval le pred drugo svetovno vojno in ki je neposredno utelečal "povezavo" treh "področij" (avstrijske, slovenske in hrvaške filozofije): študiral in doktoriral je pri A. Meinongu v Gradcu, habilitiral se je v Zagrebu in nato filozofsko deloval v Ljubljani. Njegovo filozofsko zapuščino hranijo v Gradcu, knjižnico A. Meinonga, ki mu jo je zapustil spoštovani učitelj, pa "hranijo" (v razsutem stanju) v Ljubljani (v glavnem na Filozofski fakulteti).

Toda ime Franceta Vebra ni le slučajno ali formalno označevalo tematski presek letošnjega srečanja. Vebrova filozofija je, podobno kot pri Meinongu ali Husserlu, filozofija intencionalnosti oz. širše "filozofija zavesti". Prav ta tematika je tudi prevladovala na letošnjem simpoziju. Filozofsko aktualnost te tematike je dokazovala tudi izredno kvalitetna mednarodna udeležba na simpoziju, ki ji je dajal pečat zlasti *Donald Davidson* iz Berkeleyja in vrsta referatov na temo njegove filozofije. Davidson je verjetno najpomembnejši avtor sodobne analitične "filozofije zavesti" (philosophy of mind) in prav koncept intencionalnosti tudi Davidsona izziva k nenehnim novim filozofskim poskusom njegove racionalne artikulacije in filozofske pojasnitve.

Davidsonu in temam njegovega filozofiranja je bil posvečen prvi in drugi dan simpozija, tretji dan pa je srečanje potekalo paralelno v šestih skupinah o različnih temah, predvsem iz Vebrove filozofije, sodobne analitične filozofije duha in iz teorije znanosti. Na simpoziju je aktivno sodelovalo približno 40 filozofov iz sedmih držav, tako da je bila dosežena precejšnja reprezentativnost udeležbe.

Po uvodnih govorih rektorjev Mariborske univerze in dekana Filozofske fakultete v Grazu, je srečanje začel s svojima referatoma Donald Davidson. Naslovni referat je zadeval naravnost v sredo glavne teme srečanja - intencionalnosti, namreč: "What is present to the Mind?" (Kaj je prisotno za zavest?). Davidson je s svojim govorom tudi zaključil srečanje in to s podobno temo: "Med nami" (Between us). Davidson je v uvodnem referatu zagovarjal idejo, da so običajne predstave o intencionalnosti zavesti oz. o mentalnih stanjih zgrešene. Zgrešene so zato, ker predpostavljajo obstoj "notranjih

objektov" zavesti in neposredno prepoznavanje teh objektov skupaj s zavestjo o mentalnih stanjih, usmerjenih na te objekte. Z vrsto spretnih argumentov je dokazoval, da je identifikacija mentalnih stanj s pomočjo "notranjih objektov" sicer konstitutivna za obstoj mentalnih stanj, vendar pa ne zahteva ontologije notranjih objektov. Pri tem se je naslonil na analogijo s tehtanjem stvari. Tako kot v tehtanju pripisujemo stvarjem neko navidezno lastnost ali objekt, imenovan "teža", ki jo merimo s števili, tako tudi mentalnim stanjem pripisujemo odnos do realno neobstoječih objektov. Različnim merilom oz. številom za težo istega objekta ustrezajo pri mentalnih stanjih različne trditve, s katerimi izrazimo odnos subjekta do pripisanih mu notranjih objektov. Istemu notranjemu stanju tedaj lahko ustreza več opisov, oz. trditev, podobno kot isti stvari lahko ustreza različna kvaliteta za njeno težo.

Iz te zanimive in pomembne Davidsonove teze izhaja, da je identifikacija mentalnih stanj bistveno družbeno, namreč jezikovno dejanje, s katerim posameznik "pripisuje" sebi tako in tako artikulirano mentalnost. Mi torej "od zunaj", oz. preko naših kavzalnih in intersubjektivnih povezav s socialno in naravno dejanskostjo "prenašamo" na sebe oz. v svoje samorazumevanje vzorce dejanj, kot potekajo v zunanjem svetu. Za ta dejanja je bistvena usmeritev k (realnim) predmetom, ki so neodvisni od nas in od dejanj samih.

To misel je Davidson razvil do kraja v svojem prav tako zanimivem zaključnem predavanju ("Med nami", "Between us"). Za Davidsona je razčlenjenost mentalnih stanj na intencionalni akt in objekt učinek jezikovne artikulacije mentalnih stanj ljudi, ki pa je obenem nujna zato, da se jih zavemo.

V svojem zaključnem predavanju je Davidson še poglobil svojo nedvomno izzivalno tezo z argumenti in ugotovitvami o družbeni naravi zavesti in mentalnih stanj. Davidson je po mojem mnenju tu na nek način s sredstvi analitične filozofije "obnovil" osrednjo misel "socialnega behaviorizma" G. H. Meada, implicitno pa se je navezal tudi na Wittgensteinovo pozno filozofijo, zlasti na njegovo "teorijo" družbenih "življenjskih form", ki so po Wittgensteinu v temelju jezikovnih iger ter celotnega spleta pripisovanj zavestnih stanj in intencionalnosti drugim ljudem in samemu sebi.

Davidsonova predavanja so seveda vzbudila veliko pozornost med udeleženci, veliko vprašanj, pa tudi kritičnih ugovorov, o čemer pa tu zaradi omejenega prostora ne morem poročati. Njegova filozofija je bila nato predmet posebnega simpozija na tem srečanju. Na njem je sodelovalo devet udeležencev, ki so že prej pripravili referate in jih poslali Davidsonu. Davidson je nato na simpoziju odgovarjal na kritike ali na sugestije teh referatov. Sodelovali so: Damjan Bojadžiev iz Ljubljane in Nenad Mišćević iz Reke, Jochannes Brandtl in Hans Georg Zillian iz Graza, Ernest le Pore iz New Brunswicka, Ullin T. Place iz Leedsa, Peter Lanz iz Bielefelda ter Eva Picardi in Jochaim Schulte iz Bologne. Ti so se lotili kritične analize raznih vidikov Davidsonove filozofije. Naj na kratko obnovim osnovne teze teh referatov.

Med udeleženci Davidsonovega simpozija in vsega srečanja moram posebej poudariti starost srečanja, znanega avstralskega filozofa *Ullina T. Placeja*, predstavnika sodobnega materializma oz. fizikalizma, tj. filozofije, ki poskuša razložiti duševnost in zavestnost kot fizikalni pojav. Place se je udeležil tudi kasnejših predavanj in diskusij na teme iz Vebrove filozofije in je pokazal ne le vpludno zanimanje za tega filozofa.

Place je reaktualiziral enega svojih najbolj znanih sestavkov izpred trideset let "Je zavest še možganski proces?" (ki je pomenil obenem tudi začetek novega prodora fizikalizma v filozofijo), vendar je dodal nove argumente. Med drugim je kritiziral tudi

Davidsonov argument (v prid "anomalnega monizma") o nemožnosti kavzalnega opisa učinkovanja mentalnih stanj. Place je dokazoval istorodnost fizičnih dispozicij in mentalnih stanj, nasprotoval pa je Davidsonovemu argumentu o nemožnosti premostitvenih zakonov med duševnimi in fizičnimi stanji organizma. Place nasprotuje argumentaciji a priori v prid ali proti materializmu, pač pa zagovarja le empirične argumente, ki kažejo na možnost materialistične pojasnitve duševnosti.

Eva Picardi je v svojem sestavku "Trditve in konvencija" izpostavila primarnost akta trditve pred dojetjem govorničevega verovanja oz. vsebine verovanja, zaključila pa je z reformulacijo Davidsonove karakterizacije tega, kar verjame govorec tedaj, ko izreče nek stavek. Po njenem "reprezentacija nekoga, kot da verjame to, kar pravi" ne poudarja vsebine verovanja, temveč specificira akt verovanja (ali neverovanja) nasproti drugim možnim aktom. S tem se izogne nemogočemu hotenju po razpoznavanju pomena trditve na ozadju vsega "sistema" govorničevih verovanj.

Joachim Schulte je v referatu "Wittgensteinov pomen sekundarnega pomena in Davidsonov pojem metafore" prikazal določene podobnosti med Wittgensteinovimi koncepti metafore v njegovi pozni filozofiji in Davidsonovo teorijo metafore. Povezavo je videl v zavračanju "prenesenega" pomena stavkov in izrazov v metaforični rabi pri obeh filozofih, vendar pa ni pozabil na globoke razlike med njima. Wittgenstein je v poznih spisih gradil na "rabi" izraza kot njegovem pomenu, Davidsonu pa celota resničnostnih pogojev stavka določa njegov pomen (to se ujema z Wittgensteinovimi pojmovanji v Traktatu).

Damjan Bojadžiev je v referatu "Davidsonova semantika in računalniško razumevanje jezika" dokazoval, da tudi v računalniškem razumevanju jezika potrebujemo poznavanje pomena na osnovi resničnostnih pogojev stavkov ter radikalno interpretacijo jezika. Ne le, da to semantiko potrebujemo ljudje, temveč tudi računalnik sam, vsaj na nivoju sistemov umetne inteligence.

Nenad Miščević je v referatu "Radikalna interpretacija in naturalistične evlucijske teorije" opozoril na sistematične analogije med Davidsonovo teorijo interpretacije in naturalistično evlucijsko teorijo mentalnih stanj in vsebin (Fodor, Dretske idr.). Po njegovem mnenju naturalistična teorija celo pomembno dopolnjuje Davidsonovo teorijo interpretacije, namreč v tem, da podaja vzroke (evlucijske) za uspešnost pripisovanja racionalnosti in mentalnih stanj drugim organizmom, medtem ko se Davidson "zaustavi" pri transcendentalnih postulatih racionalnosti in interpretacije govorničevih intenc.

M. G. Zilian je v referatu "Konvencija in trditev" branil tezo, da trditev potrebuje "situacijo zaresnosti", da jo prepoznamo kot trditev. To situacijo konstituira določena pravila in konvencije, ki se jih naučimo upoštevati v socializaciji. Ni pa treba posebnega konvencionalnega znaka za trditev (to trdi tudi Davidson). Davidson nasprotno zavrača potrebo po posebni situaciji "zaresnosti" za prepoznavanje trditve oz. po konvencijah v zvezi s takšno situacijo.

J. Brandtl je v referatu "Kaj je narobe s teorijo o blokovni izgradnji jezika?" branil teorijo o razumevanju in gradnji pomena jezikovnih izrazov iz preprostejših oz. bolj temeljnih enot proti Davidsonovi holistični teoriji pomena. Po njegovem Davidsonov holizem interpretacije velja le za radikalno interpretacijo, ne pa za interpretacijo v že osvojenem jeziku.

Peter Lanz je v referatu "Davidson o pojasnitvi intencionalne akcije" predlagal svojo razrešitev ključne dileme Davidsonove teorije akcije, namreč dileme med kavzalno razlago namernih dejanj z razlogi (namerami), a brez striktnih psihofizičnih zakonov in

odvečnostjo namer v pojasnitvi dejanj, ker zato zadoščajo že njihovi fizični ekvivalenti. Po Lanzu Davidsonova teorija ne dopušča te dileme, kajti v intencionalnem govoru zasledujemo le nekatere kavzalne poti nastanka dejanj, namreč tiste, ki prinašajo racionalno in smiselno pojasnitev dejanj glede na avtonomno področje pripisovanja racionalnosti in smisla dejanj.

Ernest le Pore (New Brunswick) je v referatu: "Kaj bi moral reči Davidson" prikazal, kako se dopolnjujeta Davidsonova teorija o pomenu stavkov in njegova teorija o ugotavljanju "enakosti pomenov" pri več govorcih, ki uporabljajo isti jezikovni izraz. Šele takšna notranja kombinacija obeh teorij zagotavlja uspeh Davidsonovi teoriji pripisovanja pomenov jezikovnim aktom.

Davidson je vsakemu od udeležencev simpozija odgovoril na njegove kritike ali pripombe. Tu ne morem predstaviti Davidsonovih odgovorov. Naj omenim le to, da je v diskusiji s Placom izkazal ključni pomen ontologij, ki ju sprejemata. Place zastopa materialistični nominalizem, ki kot temeljne bitnosti dopušča le snovne individue in dogodke, Davidson pa zastopa svojski "monizem" substanc, ki priznava poleg individuov, tudi lastnosti in relacije kot osnovne bitnosti. To je vsekakor zanimiva ugotovitev, vsaj kar se tiče Davidsona, ki se je, kolikor mi je znano, dosedaj izogibal natančni ontološki determinaciji svoje filozofije.

Razprava o Davidsonovi filozofiji pa ni zajemala le tega simpozija, temveč je bila stalno prisotna na srečanju. O Davidsonovem "anomalnem monizmu" je govoril še *Ernest le Pore* (New Brunswick), o Davidsonovi teoriji resnice *Mathias Varga v. Kibèd* (München), o Davidsonovi teoriji konvencije *Dunja Jutranjič* (Zadar) in o Davidsonovi teoriji "aktualne sheme" *Arto Siitonen* (Münster).

Druga glavna tema srečanja je bila, kot sem že dejal, filozofija Franceta Vebra. Tako je *Frane Jerman* (Ljubljana) govoril o psihologizmu in Vebrovi predmetnostni teoriji, kjer je opozoril na svojsko razumevanje psihologizma pri Vebru (psihologizem je le pretirana odvisnost filozofije od empiričnih psiholoških raziskav, ne pa temeljno nanašanje filozofije ali logike na psihologijo). *Andreja Zemljič* je kritično predstavila originalne Vebrove poskuse dokazovanja obstoja boga, ki kažejo med drugim tudi na Vebrove poskuse povezovanja predmetnostne teorije in realizma. *Matjaž Potrč* (Ljubljana) je zagovarjal tezo, da se lahko Vebrovo teorijo stvarnosti razume tudi kot eksternalistično teorijo intencionalnosti, kar je tudi temeljna inovacija glede na njegovo in tudi Meinongovo prejšnjo internalistično teorijo. Vebrove teorije stvarnosti se je zelo kritično lotil tudi finski raziskovalec Vebrove filozofije *Seppo Sajama* (Turku). Po njegovem Veber v svojem konceptu "zadevanja" ni uspel "doseči stvarnosti" in je glede konsekvencnosti zaostal za svojo zgodnjo "internalistično" fazo. *Božidar Kante* (Ljubljana) pa je analiziral ontološke osnove Vebrove estetike.

K Vebrovi tematiki lahko uvrstimo tudi referat *Gorana Šosterja* (Ljutomer), ki je predstavil delo drugega Meinongovega učenca iz Slovenije, Ernsta Schwarza iz Ljutomera.

Poleg navedenih glavnih tem so udeleženci simpozija predstavili referate iz tematike filozofske psihologije iz epistemološke problematike. Med zadnje je sodil tudi moj referat: "Kaj je vedel Kepler? O znanstvenem prepričanju in znanju", ki je obravnaval nekatere težave v pripisovanju utemeljenih prepričanj in znanj znanstvenikom, ki pridejo do pomembnega odkritja. Za primer sem vzel Keplerjevo odkritje treh zakonov o gibanju planetov.

Diskusije ob referatih so bile povsod zelo živahne in zanimive. Upamo, da bodo referati iz posveta čim prej objavljeni, ker mislimo, da bodo pomembna vzpodbuda za nadaljnji razvoj analitične filozofije v Jugoslaviji.

Na koncu naj se še enkrat zahvalim vsem organizacijam in posameznikom, ki so s sredstvi ali kako drugače omogočili izvedbo tega do sedaj največjega mednarodnega srečanja analitičnih filozofov v Jugoslaviji. Zahvala velja tudi prijaznim gostiteljem v obeh Radgonah. Zlasti velja zahvala prof. dr. Gomboczu, ki je nosil glavnino teže organizacije posvetovanja. Upamo, da se bomo srečali v podobnem številu tudi čez dve leti, ob stoletnici Vebrovega rojstva, ko bo simpozij v Mariboru.